

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนประถมศึกษา ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและรวบรวมไว้เพื่อให้ครอบคลุมถึงขั้นตอนต่าง ๆ ในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริ ในโรงเรียนประถมศึกษา โดยจะได้กล่าวถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาซึ่งได้แก่

1. วัตถุประสงค์ของหลักสูตรประถมศึกษา
2. หลักสูตรศึกษากลุ่มการเรียนรู้ และพื้นฐานอาชีพ
3. การศึกษาเกษตรในระดับประถมศึกษา
4. โครงการอาหารกลางวัน
5. หลักการบูรณาการหน่วยการเรียนรู้การสอนกับกิจกรรมอาหารกลางวัน
6. โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน
7. หลักการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน
8. แนวทางการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน
9. งบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน
10. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน
11. ประโยชน์ของการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน
12. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา

เด็กและเยาวชนถือว่าเป็นทรัพยากรที่มีค่ายิ่งของประเทศไทยมีเด็กในระดับประถมศึกษาเป็นจำนวนมากที่อยู่ในพื้นที่ชนบททางไกลความเจริญ ผู้ปกครองมีฐานะยากจน นักเรียนได้รับสารอาหารไม่เพียงพอกับความต้องการของร่างกาย ทำให้เป็นโรคขาดสารอาหารและมีผลทำให้การเจริญเติบโตของสมองไม่สมบูรณ์ จากข้อมูลของกองอนามัยโรงเรียน ได้ระบุจำนวนเด็กนักเรียนอายุ 5-14 ปี ที่มีภาวะโภชนาการต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุข ปี พ.ศ.2530 มีจำนวน 916,242 คน หรือร้อยละ 16.14 ของเด็กในวัยนี้ทั่วประเทศ และจากการสำรวจสุขภาพนักเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ในปี พ.ศ.2532 ปรากฏว่ายังมีนักเรียนที่ขาดสารอาหารถึงร้อยละ 17.79 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2532) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบจัดการศึกษาให้นักเรียนในระดับประถมศึกษาทั่วประเทศ จึงมีนักเรียนในสังกัดเป็นจำนวนมากที่ขาดแคลนอาหาร แม้ว่าโรงเรียนจะได้จัดโครงการอาหารกลางวันช่วยเหลือนักเรียน และบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน โดยใช้กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลาง แต่โรงเรียนก็ยังคงประสบปัญหาการจัดโครงการอาหารกลางวันตลอดมา ในด้านงบประมาณไม่เพียงพอ ผู้บริหารไม่สนใจ ครูไม่เข้าใจนโยบายการดำเนินงาน กระบวนการเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับการจัดโครงการอาหารกลางวัน ผู้ปกครองนักเรียนยากจน ชุมชนไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2527)

#### วัตถุประสงค์ของหลักสูตรประถมศึกษา

หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหา โดยเฉพาะโครงสร้างความรู้ของหลักสูตรประถมศึกษา มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะในการคิดและแก้ปัญหา มีค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของการเรียนรู้ และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ ซึ่งมีแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีการบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอน เน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง มีการติดตามผล

การเรียนของเด็ก อบรมจริยธรรม ปลูกฝังค่านิยมที่พึงประสงค์ จัดสภาพแวดล้อม สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และกิจกรรมสามารถยืดหยุ่นได้ตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น นอกจากนี้ยังได้มีการปรับปรุงให้ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสภาพ เศรษฐกิจ สังคม และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มุ่งพัฒนาคุณภาพของเด็ก และเยาวชนให้มีความรู้ มีคุณธรรม พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาในอนาคต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2532)

วัตถุประสงค์ของหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) มุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีทักษะพื้นฐานในการเรียนรู้ คงสภาพอ่านออก เขียนได้ และคิดคำนวณได้
2. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง ธรรมชาติแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงของสังคม
3. สามารถปฏิบัติตนในการรักษาสุขภาพอนามัยของตนเองและครอบครัว
4. สามารถวิเคราะห์สาเหตุและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัวได้ อย่างมีเหตุผลด้วยทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์
5. มีความภูมิใจในความเป็นคนไทย มีนิสัยไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอาเปรียบผู้อื่น และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
6. มีนิสัยรักการอ่าน และใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ
7. มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำงาน มีนิสัยรักการทำงาน และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
8. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในบ้านและชุมชน สามารถปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดีของบ้านและชุมชน ตลอดจนอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ศิลปะ วัฒนธรรมในชุมชนรอบ ๆ บ้าน



ปรากฏอยู่เสมอว่า เด็กไม่สามารถรับการสอนที่ครูกำลังสอนอยู่ให้เกิดความเข้าใจได้เท่าที่ควร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าสิ่งที่ครูสอนเพื่อจะให้เกิดการเรียนรู้ยากเกินกว่าที่เด็กสามารถจะรับรู้ได้ ครูจึงต้องหาทางที่จะทำให้เด็กสามารถรับสิ่งที่ครูสอนเสียก่อน การที่จะทำให้เด็กเกิดความพร้อมสำหรับการเรียนรู้จะต้องรวมปัจจัย 3 ประการ เข้าด้วยกันคือ มีความตั้งใจที่แน่วแน่ (attentional set) มีความอยากที่จะกระทำ (motivation) และอยู่ในสภาพที่จะรับ (developmental readiness) ลักษณะทั้ง 3 ประการนี้เป็นลักษณะภายในของผู้ที่จะเรียนรู้ อันเนื่องมาจากการสร้างสิ่งแวดล้อมภายนอกให้เกิดแก่ผู้เรียน (สุดใจ เหล่าสุนทร, 2521) นอกจากนี้สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการทำงานที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ กฎแห่งความพร้อม ซึ่ง ชาลส์ อี สกินเนอร์ (Charles E. Skinner) กล่าวว่า รากฐานและแนวโน้มเกี่ยวกับการทำงานที่ประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวย่อมขึ้นอยู่กับกฎแห่งความพร้อม และความไม่พร้อมจะเข้ามาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ยกตัวอย่าง เช่น เมื่อบุคคลหนึ่งมีความพร้อมอย่างใดที่จะทำงานหรือจะทำอะไรสักอย่างหนึ่ง การทำงานย่อมดำเนินไปด้วยความราบรื่น และย่อมประสบผลสำเร็จอย่างน่าพอใจ ตรงกันข้ามถึงแม้ว่าคนคนหนึ่งมีความพร้อมที่จะทำงานแต่มีสิ่งรบกวนใจ งานย่อมไม่ประสบผลสำเร็จ อนึ่งหากคนคนหนึ่งไม่พร้อมที่จะทำงาน ย่อมเปรียบเสมือนบังคับให้ทำงาน งานย่อมไม่ประสบผลสำเร็จ (Skinner, 1965)

การศึกษาเกี่ยวกับการงานและพื้นฐานอาชีพในระดับประถมศึกษา มีความสำคัญต่อเยาวชนมาก เพราะจะเป็นการเตรียมเยาวชนไปสู่อาชีพต่าง ๆ ควรเน้นเรื่องทักษะความรู้และลักษณะนิสัยที่จำเป็น โดยเปิดโอกาสให้เด็กเลือกเรียนได้ตามความถนัด ความสนใจ เป็นงานที่ส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของท้องถิ่น และสังคมในท้องถิ่น (Staley, 1970) สอดคล้องกับความคิดเห็นของ สวัสดิ์ จงกล (2528) ที่ชี้ให้เห็นว่า การประกอบอาชีพเป็นการช่วยตนเองมิให้เป็นภาระแก่ผู้อื่นและสังคม เป็นการพัฒนาตนเองและสังคม เพราะชีวิตที่มีความสุข คือ ชีวิตที่ทำงานและประกอบอาชีพ ถ้าทุกคนทำงานเป็น ประกอบอาชีพที่ดี มีรายได้ดี มีเสถียรภาพมั่นคง ความสงบในสังคมก็จะเกิดขึ้น ซึ่งครูจะต้องพยายามปลูกฝังให้เด็กมีทัศนคติ และเห็นคุณค่าของการทำงานและการประกอบอาชีพ

การที่จะทำให้เกิดตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าว จำเป็นต้องฝึกให้เด็กและเยาวชนได้ฝึกทำงานและปฏิบัติงานด้านอาชีพต่าง ๆ จากง่ายไปหายาก ซึ่งจะช่วยให้เด็กค่อย ๆ มีเจตคติที่ดีและเห็นคุณค่าของการทำงาน และการประกอบอาชีพ

กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เป็นกลุ่มประสบการณ์ที่มุ่งให้ผู้เรียนมีนิสัยรักงาน เห็นประโยชน์ของงาน ทำงานเป็น ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ อันจะนำไปสู่การดำรงชีวิตที่ดีที่ตนเองได้ และเป็นรากฐานในการประกอบอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ จึงต้องปลูกฝังให้มีคุณลักษณะดังนี้ (กรมวิชาการ, 2532)

1. มีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เบื้องต้นเกี่ยวกับการทำงานในชีวิตประจำวัน
2. มีทักษะในการใช้มือ เครื่องมือ และทักษะในกระบวนการทำงาน ทำงานอย่างมีแผน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น ช่วยเหลือครอบครัวและผู้อื่นได้ตามควรแก่วัย
3. มีนิสัยที่ดีในการทำงานและรู้จักพึ่งตนเอง
4. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการปรับปรุงงาน และกระบวนการทำงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

ธีรยุทธ์ เสนิงค์ ณ อยุธยา (2527) กล่าวถึงกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพว่า เป็นกลุ่มประสบการณ์ที่มุ่งให้ประสบการณ์ทั่วไปในการทำงาน และประสบการณ์พื้นฐานในงานเฉพาะอาชีพให้มีความรู้พื้นฐานที่สัมพันธ์กับงาน ช่วยส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนมีเจตคติและลักษณะที่ดีในการทำงาน ดังนั้นการเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพจะต้องมีลักษณะที่สำคัญ คือ

1. การเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เน้นการทำงานเพื่อฝึกทักษะงานพื้นฐานทั่วไปและงานเฉพาะอาชีพ
2. การเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เน้นกระบวนการทำงานเป็นขั้นตอนเท่า ๆ กับผลงาน
3. การเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เน้นการพัฒนาเจตคติและลักษณะนิสัยในการทำงาน

4. การเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เน้นการจัดกิจกรรมโครงการที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียน ได้ลงมือปฏิบัติจริง ให้ค้นคว้า แสวงหา และค้นพบด้วยตนเองเพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติงาน

5. การเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เน้นการผสมผสานความรู้ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ เข้าด้วยกัน ในลักษณะการบูรณาการ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพชีวิตจริง และมุ่งให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพมีจุดประสงค์ต้องการมุ่งให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติที่สำคัญ คือ ทำงานเป็น มีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน เห็นคุณค่าและรักการทำงาน นอกจากนี้ในปัจจุบันเป็นยุคที่มีการแข่งขันสูงจึงต้อง เน้น เรื่องให้มีการปรับปรุงงานให้ทันสมัยอยู่เสมอด้วย

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527) ได้เสนอแนะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพไว้ดังนี้

1. สอนให้ได้ตามจุดประสงค์ที่แผนการสอนกำหนดไว้
2. สอนทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ โดยเน้นการปฏิบัติมากกว่า
3. สอนโดยใช้เทคนิคหลาย ๆ วิธี เพื่อให้เกิดพฤติกรรมหลาย ๆ ด้านตามที่ต้องการอย่างรวดเร็ว สนุกสนาน ไม่เบื่อหน่าย
4. สอนโดยใช้สื่อประกอบการสอน
5. สอนแล้วต้องมีการวัดผล ประเมินผล และนำมาปรับปรุง

การสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ นอกจากจะเป็นการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติได้แล้ว จะต้อง เน้นให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อเรื่องที่เรียน มีทักษะและประสบการณ์เกี่ยวกับการทำงานต่าง ๆ ด้วย เช่น กระบวนการทำงานที่ดี การปรับตัวเข้ากับสังคมหมู่คณะ รักงาน มีความชื่นชมต่อการทำงานที่เป็นประโยชน์ สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน มีความคิดริเริ่ม และมีคุณสมบัติที่ต้องการเน้น อันได้แก่ ขยัน อดทน พึ่งตนเอง ซื่อสัตย์ ประหยัด มีวินัยในการทำงาน เป็นต้น

ในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตรนั้น กรมวิชาการ (2527) ได้กำหนดแนวปฏิบัติ เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนของครูดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. ครูกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ไม่จำเป็นต้องเป็นครูที่มีความรู้เฉพาะอย่าง แต่ควรเป็นผู้มีศรัทธาในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เห็นประโยชน์ของการเรียนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ มีใจรัก มีใจสู้ มีความสนใจที่จะสอน และศึกษาหาความรู้มาสอนอยู่เสมอ อาจเป็นครูหรือผู้ชำนาญการในท้องถิ่นก็ได้ ถ้าโรงเรียนใดมีครูที่มีความรู้เฉพาะอย่าง หรือมีจำนวนหลายคนก็จะช่วยให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. ครูกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ควรศึกษาโครงสร้างของหลักสูตรให้เข้าใจ เพื่อให้ทราบถึง เนื้อหาสาระและคาบ เวลาที่ต้องสอน วิธีการเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งทดลอง ปฏิบัติในสิ่งที่ครูไม่มีประสบการณ์มาก่อน เพราะในกลุ่มประสบการณ์นี้ครูจำเป็นต้องมีทักษะและประสบการณ์มาก่อน เพื่อจะได้จัดประสบการณ์ให้นักเรียนได้อย่างถูกต้อง

3. ควรจัดสอนงานพื้นฐานและงานเลือกให้มีความสัมพันธ์กัน เช่น งานบ้านเรียน เรื่องการจัดตกแต่งบ้าน งานประดิษฐ์และงานช่างก็ควรเรียน เรื่องการประดิษฐ์ของใช้และตกแต่ง เป็นต้น นอกจากนี้ควรสอนให้สัมพันธ์สอดคล้องกับกลุ่มประสบการณ์อื่นด้วย เช่น กลุ่มทักษะ (ภาษาไทย) กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เป็นต้น

4. ควรจัดสอนงานเลือกภายหลังงานพื้นฐานในกรณีทำงานเลือกนั้นต้องใช้ความรู้ต่อเนื่องกับงานพื้นฐาน แต่ก็ม้งานเลือกบางแขนงที่ไม่ต้องอาศัยความรู้พื้นฐานในกรณีเช่นนี้ อาจจัดสอนไปพร้อมกับงานพื้นฐานได้ เช่น งานเลือกแขนงงานอาชีพอื่น ๆ

5. ควรจัดทำกำหนดการสอนให้ครบทั้งงานพื้นฐานและงานเลือกและวางแผน จัดตารางสอนภาคปฏิบัติสลับกัน เพื่อให้นักเรียนลงปฏิบัติงานไม่พร้อมกัน จะช่วยแก้ปัญหาวัสดุอุปกรณ์และสถานที่ไม่เพียงพอได้

6. ควรจัดหาสื่อการเรียนการสอน ซึ่งได้แก่ วัสดุการสอนสำหรับครู และวัสดุหรือสถานที่ฝึกปฏิบัติงานของนักเรียนให้พร้อม ในเรื่องสื่อการเรียนการสอนนี้ควรเลือกวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ ถ้าจำเป็นต้องซื้อก็ควรซื้อชนิดราคาไม่แพง ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนทุกกลุ่มหรือทุกคนได้เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงให้มากที่สุด



ธีรยุทธ เสนีวงศ์ ๗ อุษยชา (2527) กล่าวถึงแนวปฏิบัติในการจัดการเรียน การสอนไว้ดังนี้

1. จัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ปัญหา และความต้องการ ของนักเรียน โรงเรียนและท้องถิ่น

2. จัดการเรียนการสอนเน้นภาคปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี

3. จัดการเรียนการสอนให้สัมพันธ์กันภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มประสบการณ์

4. จัดการสอนงาน เลือกภายหลังงานพื้นฐานในกรณีทำงาน เลือกนั้นต้องอาศัย ความรู้พื้นฐานที่ต่อเนื่องมาจากงานพื้นฐาน

5. จัดการเรียนการสอนโดยพยายามใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชนให้มากที่สุด

6. จัดสถานที่เรียนภาคปฏิบัติทั้งภายในและภายนอกให้เพียงพอแก่ความต้องการ

กรมสามัญศึกษา (2519) ได้ให้แนวทางในการสอนของครูผู้สอนกลุ่มการงาน และพื้นฐานอาชีพไว้ ดังนี้

1. ครูต้องเป้าหมายในการจัดประสบการณ์ให้ชัดเจน

2. สร้างแรงจูงใจที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนอยากเรียน และสนใจในบทเรียน

3. เตรียมผู้เรียนให้มีความพร้อมที่จะเรียน นอกจากสติปัญญาแล้วยังรวมถึง ความสนใจ อารมณ์ และการรับรู้ ถ้าผู้เรียนมีความพร้อมย่อมมีความรู้ต่อเนื่อง

4. ผู้สอนต้องเตรียมการสอนให้พร้อม เนื้อเรื่อง วิธีดำเนินการ อุปกรณ์การสอน กำหนดรายละเอียดว่าจะสอนอะไรก่อนหลัง

5. ให้ผู้เรียนเรียนด้วยความสมัครใจ สร้างบรรยากาศเป็นกันเอง ให้อิสระทาง ความคิด

6. การเรียนรู้ย่อมแตกต่างกันเนื่องจากประสบการณ์เดิม ความสามารถของ แต่ละบุคคลและพื้นฐานทางครอบครัว ผู้สอนต้องให้ความสนใจเป็นรายบุคคลและ เป็นกลุ่ม

7. กิจกรรมการเรียน ควรพิจารณาให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น หรืออาจใช้ กิจกรรมอื่นที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม วัย และความสนใจของผู้เรียน

8. เน้นถึงข้อควรระวังและความปลอดภัยของการทำงาน

๑. ให้ผู้เรียนมีโอกาสทำงานทั้งในและนอกห้องเรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีเวลาถามปัญหาที่ข้องใจ ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม

10. แหล่งวิทยาการ วัสดุต่าง ๆ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

พานิช กนิมิตร กล่าวถึงหลักสูตรการเรียนการสอนงานเกษตรว่า ควรจัดให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และแผนพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ เนื้อหาของหลักสูตรในระดับประถมศึกษา ควรเป็นวิชาชีพเกษตรขั้นพื้นฐานอย่างง่าย ๆ เป็นวิชาชีพที่จับได้ในตัว เพื่อให้ผู้เรียนที่ออกจากโรงเรียนประถมศึกษา จะได้นำเอาความรู้เหล่านั้นเป็นพื้นฐานสำหรับการเรียนหรือเอาไปใช้ในการทำงานได้ (พานิช กนิมิตร, 2518)

การเรียนการสอนงานเกษตรให้ได้ผลดีนั้น ครูผู้สอนควรใช้หลักการดังนี้ คือ

1. จัดหาเครื่องมือการเกษตรเพื่อใช้ในการเรียนการสอนให้เพียงพอ
2. ในการสอนงานเกษตรควรเน้นกระบวนการทำงาน ทักษะและความปลอดภัย

ในการใช้เครื่องมือ

3. การสอนเกษตรภาคปฏิบัติ หากมีอุปสรรคเกี่ยวกับที่ดิน อาจให้ผู้เรียนปฏิบัติงานที่บ้านแทนและหาวิธีคิดตามผลที่เหมาะสม หรือดัดแปลงให้นักเรียนทำกิจกรรมในลักษณะต่าง ๆ แทน เช่น ปลูกผักลงในกระบะ ขางรถยนต์ ฯลฯ เป็นต้น

4. ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนได้ลงมือกระทำด้วยตนเองให้มากที่สุด เพื่อให้นักเรียนเกิดทักษะพื้นฐานในงานเกษตร

5. ครูควรใช้เทคนิคและวิธีการสอนหลาย ๆ อย่างผสมผสานกันไป เช่น ปฏิบัติจริง แบ่งกลุ่ม อภิปราย ฯลฯ

6. ในการสอนงานเกษตรควรจัดลำดับเนื้อหาให้สอดคล้องกับการเจริญเติบโตของพืชตามฤดูกาล สภาพดินฟ้าอากาศของแต่ละท้องถิ่นและความต้องการของท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

7. ในกรณีที่ครูขาดทักษะในการสอน อาจหาความรู้ได้จากใบแนะนำความรู้ประกอบแผนการสอน ซึ่งอยู่ในแผนการสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ (สุมิตร คุณานุกร, 2523)

รัชนี้ ลาชโรจน์ (2527) กล่าวไว้ว่า โดยทั่วไปการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน งานเกษตร เป็นภารกิจของครูที่จะต้องจัดให้นักเรียนเกิดความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ มากที่สุด ทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงวัยและวุฒิภาวะของนักเรียน ควรยึดหยุ่นตามเหตุการณ์ สภาพ ของท้องถิ่น ความสนใจของนักเรียน และควรจะสัมพันธ์กับกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ การเรียนการสอนงานเกษตรได้บรรลุเป้าหมายที่มุ่งให้นักเรียนมีประสบการณ์ทั่วไปในการ ทำงานด้วยตนเอง และมีความรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพเกษตรได้ มีหลักทั่วไปในการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนงานเกษตร ดังนี้ คือ

1. ต้องทำให้นักเรียนมีความตั้งใจเรียน
2. ต้องแจ้งจุดประสงค์ของบทเรียนให้นักเรียนทราบ
3. ต้องยังยั้งให้นักเรียนระลึกถึงเรื่องเดิมที่ได้เรียนมาแล้ว
4. ต้องใช้สื่อการสอนกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้
5. ต้องให้แนวทางในการเรียนรู้ โดยอาจใช้การอภิปรายซักถามหรือมอบหมาย

ให้ไปค้นคว้าหาความรู้

6. ต้องให้นักเรียนปฏิบัติจริง โดยให้ลงมือปฏิบัติเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม
7. ต้องติดตามผลการปฏิบัติงานของนักเรียน
8. ต้องประเมินผลการปฏิบัติงาน
9. ต้องมีการสรุปเนื้อหาและการปฏิบัติ หลังจากเสร็จสิ้นการดำเนินงาน

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ได้กำหนดจุดประสงค์เฉพาะของกลุ่ม การงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่องงานเกษตรไว้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2525)

1. เพื่อให้มีทักษะและประสบการณ์ในการปฏิบัติงานเกษตรที่ทันสมัย
2. เพื่อให้มีความรู้และสามารถใช้เครื่องมือเกษตรอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ
3. เพื่อสร้างเสริมความสามารถ ความถนัด และความสนใจในการเรียนรู้และ

ปฏิบัติงานเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ

4. เพื่อสร้างความมั่นใจในการปฏิบัติงานและวางพื้นฐานในการประกอบอาชีพ  
เกษตร
5. เพื่อให้มีความขยัน อดทน มีวินัย และมีความรับผิดชอบในการทำงานให้  
สำเร็จ
6. เพื่อนำความรู้ทางการเกษตรที่ได้รับจากโรงเรียนไปพัฒนาครอบครัว  
และท้องถิ่นของตน
7. เพื่อให้มีเจตคติที่ดีต่องานเกษตร ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนา  
เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

กรมวิชาการ (2532) ได้กำหนดเนื้อหาวิชาเกษตรของนักเรียนในระดับประถมศึกษา  
ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533) มีเนื้อหา  
วิชาเกี่ยวกับเรื่อง การเตรียมดินสำหรับการเพาะปลูก การเพาะเมล็ด การปลูกและ  
การบำรุงรักษาผัก ไม้ดอกไม้ประดับ เครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตรประเภทต่าง ๆ  
วิธีใช้และการดูแลรักษา การปลูกพืชชนิดต่าง ๆ อาหารพืชและการบำรุงรักษา การขยาย  
และการคัดเลือกพันธุ์พืช การปลูกและการบำรุงรักษาพืช การเก็บเกี่ยวพืชผลและการใช้  
ส่วนที่เหลือจากการเก็บเกี่ยวให้เป็นประโยชน์ ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยอนินทรีย์

จากเนื้อหาวิชาเกษตรที่กำหนดไว้ให้นักเรียนประถมศึกษา จะครอบคลุมเกี่ยวกับ  
การเกษตรในทุกเรื่อง ถึงแม้จะเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ครูผู้สอนสามารถจัดกิจกรรม  
การเกษตรให้สอดคล้องกับเนื้อหา โดยให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติงาน แล้วนำผลผลิตที่ได้ไป  
สนับสนุนโครงการอาหารกลางวันของนักเรียนได้ ส่วนจะมีกิจกรรมการเกษตรอะไรบ้าง  
ที่จะให้ผลผลิตก็ขึ้นอยู่กับครูผู้สอน และคณะครูในโรงเรียนช่วยกันวางแผน โดยคำนึงถึงความ  
เหมาะสมของสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นประกอบ

**จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**

การศึกษาเกษตรในระดับประถมศึกษา

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม มีสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศเหมาะแก่  
การเพาะปลูก ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นอาชีพหลัก  
แม้ว่าในปัจจุบันจะมีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปมาก แต่ผลผลิต

ทางการ เกษตรยังคง เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในการสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดผลิตผล สินค้า อาหาร และผลิตภัณฑ์ อุตสาหกรรมของประเทศ การเกษตรจึงมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของประเทศตลอดมา (วิจิตร อวระกุล, 2527)

คนไทยส่วนใหญ่ในชนบทมีอาชีพทางเกษตรกรรม ชีวิตและความเป็นอยู่ยังผูกพัน กับธรรมชาติอยู่มาก ผลผลิตการเกษตรที่ได้รับขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ อาหารการกิน ได้แก่ พืชผักในท้องถิ่น เกษตรกรไทยส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ระดับการศึกษาต่ำ ขาดความคิด และขาดความตื่นตัวในการพัฒนา มีความเชื่อตามความคิด เป็นความเชื่อที่มีมาแต่เดิม ขาด การพัฒนาทางด้านโภชนาการและสาธารณสุข การไม่รู้จักการออมหรือการใช้ทรัพยากรที่เป็น ประโยชน์ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด จึงมีผลทำให้ประสิทธิภาพในการผลิตต่ำ ปัจจุบันได้มีการ ศึกษาความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ มีการนำเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เข้าไปปรับปรุงการดำเนินงานให้เกิดผลดี สามารถนำแหล่งทรัพยากร และพลังงานธรรมชาติ มาใช้ได้อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น การลงทุนน้อย ช่วย ประหยัดแรงงาน และได้ผลผลิตที่สูงขึ้น (ปัญญา ทิรัญรัมย์, 2529)

งานเกษตรจึงเป็นงานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของ ประเทศ การส่งเสริมให้เด็กได้นำความรู้เกี่ยวกับการเกษตรไปพัฒนาอาชีพและครอบครัว ตลอดจนถึงการจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตร เพื่อเพิ่มรายได้ของครอบครัว เป็นการวาง พื้นฐานในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ให้มีทักษะและประสบการณ์ในการปฏิบัติงานเกษตร ที่ทันสมัย (กรมสามัญศึกษา, 2522)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติมีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับ เยาวชนในระดับประถมศึกษาทั่วประเทศ มีโรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาคเป็น พื้นที่ยกชนบท ท้องถิ่นทุรกันดารห่างไกลความเจริญเป็นจำนวนมาก นักเรียนประถมศึกษา ส่วนมากไม่มีอาหารกลางวันรับประทาน สุขภาพอนามัยไม่ดี เนื่องจากผู้ปกครองมีฐานะ ยากจน ด้วยสาเหตุดังกล่าวสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ดำเนินการ แก้ปัญหาด้วยการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบบูรณาการตามมวลประสบการณ์ในหลักสูตร ประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 โดยใช้กลุ่มประสบการณ์การทำงานและพื้นฐานอาชีพเป็น แกนกลางในการจัดกิจกรรม ให้สัมพันธ์กับกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ ให้นักเรียนได้มีโอกาส ฝึกปฏิบัติทำการเกษตรในโรงเรียน และนำผลผลิตที่ได้ไปประกอบอาหารกลางวันให้นักเรียน

รับประทาน โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมในห้องเรียนประกอบและยึดแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533) คือ

1. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน ตลอดจนเนื้อหาแต่ละบทเรียนควรยึดหยุ่นตามเหตุการณ์สภาพท้องถิ่น ความสนใจของผู้เรียนให้มีความสัมพันธ์กัน
2. ผู้สอนควรใช้วิธีสอนที่จะให้ผู้เรียนรู้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ผูกให้เป็น แก่ปัญหาเป็น และรู้จักนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน
3. ผู้สอนควรคำนึงถึงการที่จะให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนทั้งภาควิชาการและภาคปฏิบัติ
4. เวลาเรียนกำหนดไว้คาบละ 20 นาที ในการจัดสอนให้โรงเรียนหรือท้องถิ่น กำหนดช่วงเวลาเรียนเอง โดยจะกำหนดครั้งละกี่คาบ ตามความเหมาะสมกับวัยผู้เรียน ลักษณะเนื้อหา และกิจกรรม

#### โครงการอาหารกลางวัน

โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา เป็นโครงการที่โรงเรียนจัดขึ้น เพื่อให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันที่ถูกหลักโภชนาการ เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย และเสริมสร้างสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร โดยมีคณะครู นักเรียน ภารโรง และบุคคลในชุมชน เข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนการดำเนินงาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2527) การจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน จึงช่วยให้เด็กนักเรียนยากจนได้มาโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ เป็นการประหยัดต่อเศรษฐกิจของผู้ปกครองนักเรียน แก้ปัญหาเด็กในวัยเรียนที่มีสภาพการขาดสารอาหาร น้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ให้เด็กมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ เพื่อเป็นพื้นฐานในการจัดการศึกษาของประเทศต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2530) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันไว้ดังนี้

1. เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 โดยบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งมีกลุ่มภาระงานและพื้นฐานอาชีพ เป็นแกนกลาง

2. เพื่อให้ นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันที่มีคุณค่าและปริมาณเพียงพอแก่ความต้องการของร่างกาย

3. เพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนอาหารกลางวัน

4. เพื่อสร้างสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร

5. เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโภชนาการศึกษแก่ชุมชน และนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงการอาหารกลางวัน

สุชาติ โสมประยูร (2509) กล่าวถึงความมุ่งหมายของโครงการอาหารกลางวัน ในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. ความมุ่งหมายทางการศึกษา โครงการอาหารกลางวันมีคุณค่าทางการศึกษา เป็นอันมาก เพราะช่วยทำให้เด็กได้เจริญงอกงามในทุกด้าน คือ ทางด้านร่างกาย สมอง จิตใจ อารมณ์ และสังคมอย่างครบถ้วน คุณค่าทางการศึกษา ซึ่งวิชาต่าง ๆ ให้ประสบการณ์แก่เด็กโดยผ่านโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนนั้นมีอยู่เป็นอันมาก เช่น วิชาสุขศึกษา สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ งานเกษตร และคหกรรมศิลป์ ทั้งยังเป็นเสมือนห้องปฏิบัติการของวิชาดังกล่าวอีกด้วย

2. ความมุ่งหมายทางด้านโภชนาการ มีดังนี้คือ

2.1 เพื่อช่วยให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่ถูกส่วน และมีคุณค่าตามที่ร่างกายต้องการ อันจะช่วยให้นักเรียนมีสุขภาพดี

2.2 เพื่อช่วยป้องกันโรคขาดสารอาหาร ซึ่งมีจะพบมากตามโรงเรียนในชนบท

2.3 เพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดหาอาหารรับประทานในเวลา กลางวัน สำหรับนักเรียนและครู ทำให้นักเรียนและครูไม่ต้องเร่งร้อนออกไปรับประทานอาหารนอกโรงเรียน

2.4 เพื่อให้นักเรียนและครูได้มีอาหารที่ถูกต้องลักษณะรับประทาน เป็นการช่วยป้องกันโรคติดต่อกันได้ทางอาหาร

2.5 เพื่อช่วยให้นักเรียนได้รับประสบการณ์โดยตรงทางด้านโภชนาการ

2.6 เพื่อเป็นตัวอย่างด้านโภชนาการแก่ผู้ปกครองและชุมชน

3. ความมุ่งหมายด้านอื่น ๆ คือ

3.1 เพื่อช่วยเหลือเศรษฐกิจของครูและนักเรียน ทำให้นักเรียนรู้จักการประหยัด

3.2 เพื่อช่วยนักเรียนที่ยากจนให้มีอาหารกลางวันรับประทาน

3.3 เพื่อช่วยนักเรียนให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ด้านการช่วยทำงานในโรงอาหารหรือโรงครัวของโรงเรียน

3.4 เพื่อฝึกให้นักเรียนรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่นและเพิ่มความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน

3.5 เพื่อช่วยให้โรงเรียนมีรายได้จากการจัดขายอาหารกลางวัน เพื่อนำไปใช้จ่ายในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา หรือเป็นสวัสดิการนักเรียน

นอกจากนี้ สายหยุด ชมพันธ์, หยอม ดันมณี และ อรวรรณ ชมชัยยา (2521) กล่าวว่า การจัดโครงการอาหารกลางวันมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการให้แก่เด็กนักเรียนและครูในโรงเรียน นักเรียนได้รับประทานอาหารที่สะอาดมีคุณค่าเหมาะสมกับความต้องการ ช่วยให้นักเรียนยากจนได้มีอาหารกลางวันรับประทาน ช่วยลดภาระให้แก่ผู้ปกครอง และยังเป็นประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงอีกด้วย สอดคล้องกับความคิดเห็นของ ฮาราเมย์ (Hara-May, 1968) ที่กล่าวว่า การจัดโครงการอาหารกลางวันนอกจากจะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ มีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แล้ว ยังเป็นการช่วยสร้างทัศนคติที่ถูกต้องในการรับประทานอาหารให้แก่เด็กนักเรียนและผู้ปกครองให้มีนิสัยในการรับประทานอาหารที่ดี และจากผลการวิจัยของ เคล (Kale, 1980) เรื่อง "ความสัมพันธ์ของนโยบายโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน และภาวะโภชนาการของนักเรียนในโรงเรียน 2 เขตของรัฐฟลอริดา" (The Relationship of Local School Food Policies and



Nutritional Indices of Students in Two Florida School Districts) โดยทำการศึกษากับโรงเรียนที่จัดบริการอาหารกลางวันให้กับนักเรียนทั้งหมด โรงเรียนที่มีบริการอาหารของโรงเรียนร่วมกับมีร้านค้าเข้ามาจำหน่ายด้วย และโรงเรียนที่อนุญาตให้นักเรียนออกไปรับประทานอาหารนอกโรงเรียน จากโรงเรียนในเมืองและโรงเรียนชนบทของรัฐฟลอริดา ผลการวิจัยพบว่า ไม่มีความแตกต่างทางภาวะโภชนาการของนักเรียนในโรงเรียนชนบทกับโรงเรียนในเมือง แต่นักเรียนในโรงเรียนที่จัดอาหารกลางวันให้หรือนักเรียนที่รับประทานอาหารกลางวันในโรงเรียนมีค่าความแตกต่างระหว่างวิตามิน เอ วิตามิน ซี และเหล็ก ต่างจากนักเรียนในโรงเรียนที่ไม่ได้จัดอาหารกลางวัน หรือนักเรียนที่รับประทานอาหารกลางวันนอกโรงเรียน นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่านโยบายการจัดอาหารกลางวันมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับภาวะโภชนาการ และช่วยสนับสนุนการจัดโปรแกรมอาหารกลางวันในโรงเรียนอีกด้วย

นอกจากนี้ รูคิและโคอิซุมิ (Rourke and Koizumi, 1982) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความรู้เกี่ยวกับโภชนาการของนักเรียน" (What Does Johnny Know About Nutrition?) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความรู้ทางโภชนาการของนักเรียนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในชนบทและในเมืองของรัฐอิลลินอยด์ พบว่านักเรียนในชนบทมีความรู้ทางโภชนาการมากกว่านักเรียนในเมือง ทั้งนี้อาจเป็นผลเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมและความ เป็นอยู่ของนักเรียนในชนบทที่ต้องช่วยเหลือครอบครัว โดยการช่วยเหลือพ่อแม่ทำงานบ้าน ปรงอาหารด้วยตนเองมาตั้งแต่ยังเด็ก จึงทำให้เกิดความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติในชีวิตจริง ส่วนนักเรียนในเขตเมืองมีลักษณะสภาพครอบครัว ไม่ต้องตื่นนอนมากนัก เนื่องจากเป็นครอบครัวเล็ก ๆ มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่า จึงไม่ต้องช่วยเหลือพ่อแม่ทำงานบ้าน ทำให้ขาดทักษะและมีความรู้ น้อยกว่านักเรียนในชนบท แต่โดยส่วนรวมแล้ว เด็กส่วนใหญ่มีความรู้ทางโภชนาการในระดับปานกลาง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2525) ได้กำหนดหลักสำคัญที่ เกี่ยวข้องกับการจัดอาหารกลางวันไว้ดังนี้

1. วางแผนโครงการตั้งจุดประสงค์ให้ชัดเจน

2. มุ่งปรับปรุงภาวะโภชนาการของนักเรียน
3. มุ่งส่งเสริม การเสียสละของคณะครูและผู้ที่เกี่ยวข้อง
4. ส่งเสริมค่านโภชนาการศึกษา และสัมพันธ์กับการศึกษาในกลุ่มประสบการณ์

ต่าง ๆ ตามหลักสูตร

5. ผู้ที่เกี่ยวข้องควร เป็นผู้มีเจตคติที่ดีต่อการดำเนินโครงการนี้อย่างแท้จริง
6. เป็นการส่งเสริมเด็กยากจน ไม่มุ่งหวังกำไร คำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น

กับเด็กเป็นสำคัญ

7. การให้ชุมชนเข้ามาช่วยดำเนินโครงการจะช่วยให้การดำเนินงานเกิด

ประโยชน์สูงสุด

สอดคล้องกับความคิดเห็นของ วิณะ วีระไวทยะ (2524) ที่กล่าวว่า การจัดอาหารกลางวันครูควร เป็นผู้ที่คอยแนะนำ อธิบายคุณค่าอาหารที่ประกอบเป็นอาหารกลางวัน เพื่อให้เด็กรู้จักเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ ซึ่งจากการศึกษาของ ซัตเตอร์ (Sutter, 1978) เรื่อง "ผลของโปรแกรมการฝึกอบรมต่อทัศนคติทางโภชนาการและการสอนโภชนศึกษาของครูระดับประถมศึกษา" (Effects of In-Service Program on Nutrition Attitudes and the Teaching of Nutrition by Elementary Teachers) เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติทางโภชนาการและการสอนโภชนศึกษาของครูระดับประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ครูทุกคนมีทัศนคติทางโภชนาการในทางที่ถูกต้อง แต่เนื่องจากในโรงเรียนมีครูประถมศึกษาจำนวนน้อยที่มีความรู้ทางโภชนาการ หรือที่ได้รับการอบรม จึงควรจัดอบรมให้แก่ครูเพื่อช่วยเสริมบทบาทในการจัดและบริการโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน ตรงกับผลการวิจัยของ บอร์กแมน (Borgman, 1983) เรื่อง "การบริหารงานโปรแกรมอาหารกลางวันในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่" (Administration of School Lunch Programs for Small, Medium and Large Schools) เพื่อศึกษาคุณสมบัติของบุคลากรในโครงการอาหารกลางวันและเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนต้องสนใจและตระหนักถึงความสำคัญของโภชนาการในเรื่องการเตรียมอาหาร สถานที่ในการประกอบอาหาร ควรมีโภชนาการเป็นผู้จัดดำเนินงานรับผิดชอบโครงการ

นอกจากนี้ ยุวดี กาญจนันษฐิติ (2520) กล่าวว่า ควรปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักการเพาะปลูก ทำสวนครัวหรือเลี้ยงสัตว์ เพื่อนำผลผลิตมาใช้ประกอบอาหาร และที่สำคัญควรจัดให้สอดคล้องกับ กิจกรรมการเรียนรู้มีคุณค่าทางการศึกษา

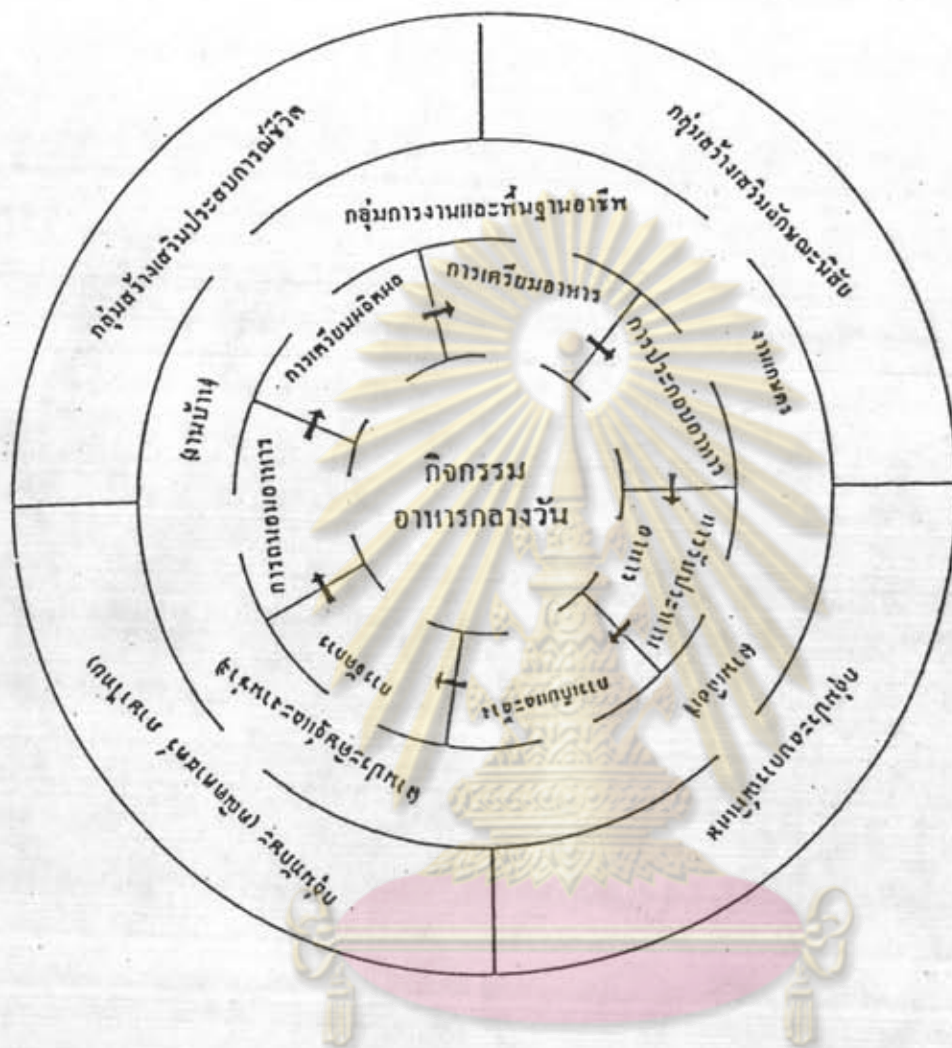
#### หลักการบูรณาการหน่วยการเรียนรู้การสอนกับกิจกรรมอาหารกลางวัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีนโยบายมุ่งเน้นให้การจัดการอาหารกลางวันสำหรับนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 โดยให้กิจกรรมอาหารกลางวันเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่องงานบ้านและงานเกษตร และบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนกับกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ คือ กลุ่มทักษะ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มประสบการณ์พิเศษ ให้สัมพันธ์กันมากที่สุดทุกขั้นตอน โดยมิใช่กลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลาง วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบนี้เรียกว่า "หน่วยการสอนแบบบูรณาการ" การจัดกิจกรรมอาหารกลางวันประกอบด้วยกระบวนการดำเนินงาน 7 ขั้นตอน คือ

1. การเตรียมผลผลิต
2. การเตรียมอาหาร
3. การประกอบอาหาร
4. การรับประทานอาหาร
5. การเก็บและล้าง
6. การจัดการ
7. การถนอมอาหาร

การดำเนินงานวิธีนี้จะ เป็นผลดีต่อนักเรียน เพราะนอกจากนักเรียนจะได้เรียนรู้ภาคทฤษฎีแล้ว ยังได้ฝึกการปฏิบัติควบคู่กันไป ทำให้นักเรียนมีความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีต่อการเรียน ตลอดจนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2531) ดังแผนภูมิ

แผนภูมิ การบูรณาการโครงการอาหารกลางวันกับการเรียนการสอน



(ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2530)

จากแผนภูมิ แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมอาหารกลางวันประกอบด้วย กระบวนการ  
 การเตรียมผลผลิต การเตรียมอาหาร การประกอบอาหาร การรับประทานอาหาร  
 การเก็บและล้าง การจัดกวาด การถนอมอาหาร ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนของ  
 กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ และประสานสัมพันธ์กับกลุ่มทักษะ กลุ่มสร้างเสริม  
 ประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มประสบการณ์พิเศษ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530) ได้กล่าวถึงการดำเนินงานบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวัน ควรมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมผลผลิต เป็นขั้นตอนที่ทำให้ได้มาซึ่งวัตถุดิบที่จะนำไปประกอบอาหาร ในขั้นตอนนี้มีกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลาง และนำกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาบูรณาการ เช่น

กลุ่มทักษะ (ภาษาไทย) ใช้กิจกรรมการเรียนการสอนเกี่ยวกับการอภิปราย จดบันทึก รายงานในเรื่องการปลูกพืช

กลุ่มทักษะ (คณิตศาสตร์) ใช้ความรู้ในเรื่องรูปทรงเรขาคณิต การวัดมาตราต่าง ๆ และการคำนวณพื้นที่ เป็นต้น

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ใช้ความรู้ในเรื่องการเจริญเติบโตของพืช การขยาย และแพร่พันธุ์พืช เพื่อเตรียมนำไปปลูกในแปลง เป็นต้น

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ฝึกนิสัยให้มีความรับผิดชอบในหน้าที่ ความอดทน และการทำงานกลุ่ม เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 การเตรียมอาหาร เป็นขั้นตอนในการเตรียมรายการอาหาร โดยคำนึงถึงคุณค่าทางโภชนาการ และเตรียมส่วนประกอบให้พอเหมาะกับจำนวนสมาชิก รวมทั้งการจัดเตรียมภาชนะและสถานที่เพื่อใช้ในการประกอบอาหาร โดยมีกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เป็นแกนกลาง และนำกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาบูรณาการ เช่น

กลุ่มทักษะ (คณิตศาสตร์) ใช้ความรู้ในเรื่องการชั่ง ตวง วัด ทำบัญชี เป็นต้น

กลุ่มทักษะ (ภาษาไทย) ใช้กิจกรรมการเรียนการสอนในทักษะการเขียน และการจดบันทึก เป็นต้น

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ฝึกนิสัยให้มีความซื่อสัตย์ ความอดทน และการทำงานกลุ่ม เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 การประกอบอาหาร เป็นขั้นตอนในการประกอบอาหาร มีกลุ่มการทำงาน และพื้นฐานอาชีพ เป็นแกนกลางและนำกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาบูรณาการ เช่น

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ใช้ความรู้ในเรื่องอาหารหลัก

5 หมู่ การประกอบอาหารโดยคำนึงถึงความสะอาด ความปลอดภัย และคุณค่าอาหาร เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 4 การรับประทานอาหารเป็นขั้นตอนในการฝึกความมีระเบียบในการ เข้าแถว มารยาทการรับประทานอาหาร การจัดสถานที่สำหรับรับประทานอาหาร สุขนิสัย ก่อนหลังรับประทานอาหาร ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บและล้าง เป็นขั้นตอนในการทำความสะอาดสถานที่ ภาชนะ ความมีระเบียบ มีกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เป็นแกนกลางนำกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาบูรณาการ เช่น

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ใช้กิจกรรมการเรียนรู้การสอนในการจัดการแบ่งกลุ่ม แบ่งงานความรับผิดชอบ ความสามัคคี เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 6 การจัดการ เป็นขั้นตอนการนำความรู้จากกิจกรรมสหกรณ์ในเรื่อง การซื้อ การขาย การลงบัญชี การคิดต้นทุนกำไร และการแบ่งงานรับผิดชอบ โดยใช้ กระบวนการกลุ่ม มีกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเป็นแกนกลาง และนำกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาบูรณาการ เช่น

กลุ่มทำงานและพื้นฐานอาชีพ ใช้ความรู้ในเรื่องการเพาะปลูกเพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิต การเลี้ยงสัตว์ และนำเข้าสู่กิจกรรมสหกรณ์ เป็นต้น

กลุ่มทักษะ (คณิตศาสตร์) ใช้ความรู้เรื่องการค้าขาย การคิดต้นทุน การขายบันทึกลง เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 8 การถนอมอาหาร เป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติตั้งแต่การประกอบอาหาร การเก็บและล้าง มีกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลางและนำกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาบูรณาการ

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ใช้ความรู้เรื่องการใช้สารเคมี และสารละลาย ความร้อน เป็นต้น

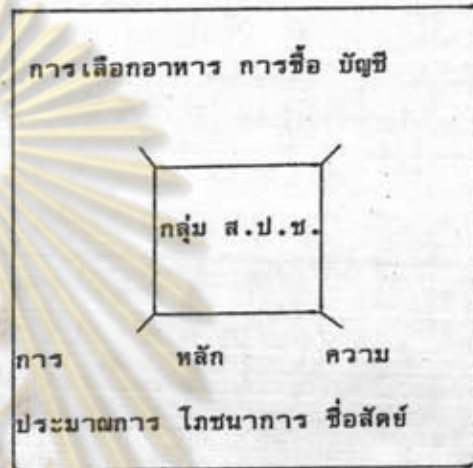
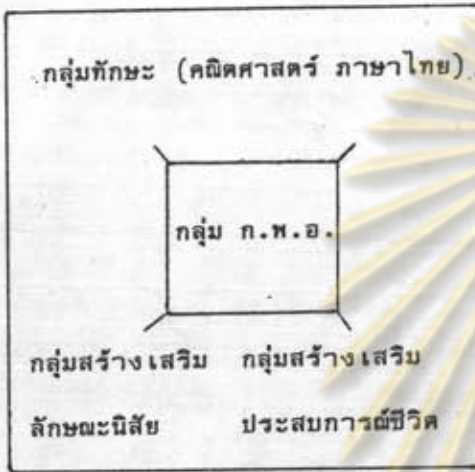
กลุ่มทักษะ (คณิตศาสตร์) ใช้ความรู้เรื่องการจัดวาง ตาราง คณิตศาสตร์

ราคาจำหน่าย

แผนภูมิ รายละเอียดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวัน

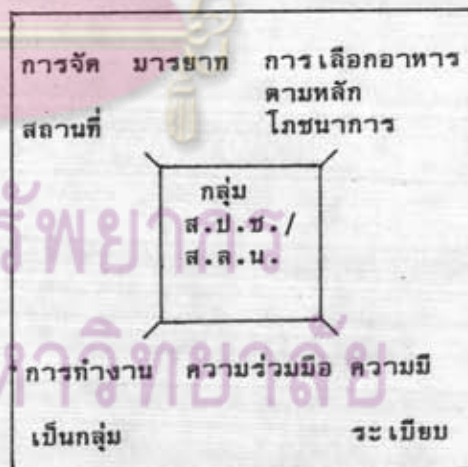
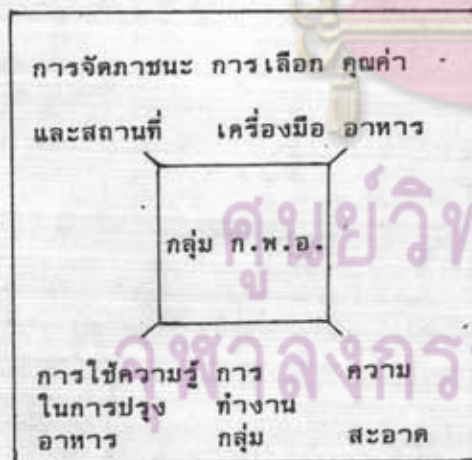
ขั้นที่ 1 การเตรียมผลผลิต

ขั้นที่ 2 การเตรียมอาหาร



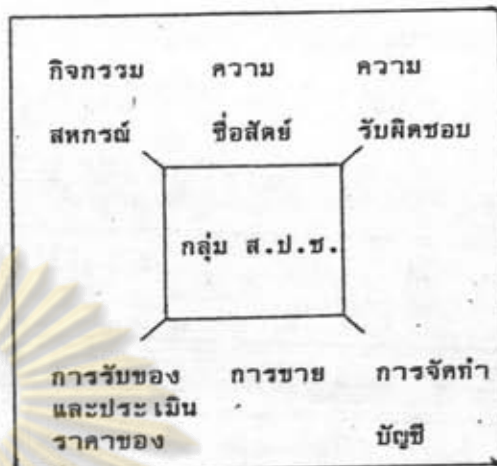
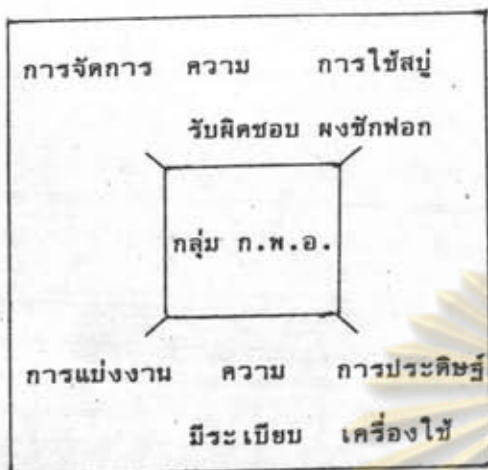
ขั้นที่ 3 การประกอบอาหาร

ขั้นที่ 4 การรับประทานอาหาร



ขั้นที่ 5 การเก็บและล้าง

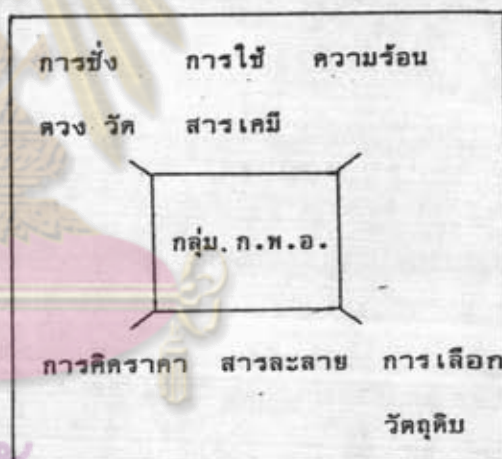
ขั้นที่ 6 การจัดการ



หมายเหตุ

- กลุ่ม ส.ส.น. ย่อมาจาก
- กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย
- กลุ่ม ก.พ.อ. ย่อมาจาก
- กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ
- กลุ่ม ส.ป.ช. ย่อมาจาก
- กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

ขั้นที่ 7 การถนอมอาหาร



จากวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หรือที่เรียกว่า "หน่วยการสอนแบบบูรณาการ" เพื่อจัดกิจกรรมอาหารกลางวัน ซึ่งกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติไว้ 7 ขั้นตอน ขั้นตอนแรกเป็นการเตรียมผลผลิต เพื่อที่จะได้นำผลผลิตที่ได้ไปใช้ในการประกอบอาหารกลางวันต่อไป เพราะฉะนั้นในขั้นการเตรียมผลผลิตนี้ กิจกรรมเกษตรจึงเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญมาก



### โครงการ เกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้โดยเสด็จพระราชดำเนิ  
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ไปทรงเยี่ยมเยียน  
พสกนิกรในท้องถิ่นทุรกันดารทั่วทุกภาคของประเทศไทย จึงทรงพบปัญหาความยากจนและ  
ความทุกข์ยากลำบากของประชาชนด้วยพระองค์เอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนในถิ่น  
ทุรกันดารห่างไกลการคมนาคม มักจะมีสภาพยากจนและขาดแคลนอาหาร ทำให้ร่างกาย  
อ่อนแอ เป็นโรคขาดสารอาหาร เกิดการเจ็บป่วย ทรงห่วงใยถึงเด็กที่นำสงสารเหล่านี้  
ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติต่อไปในอนาคต จึงมีพระราชดำริให้ทดลองจัดตั้ง  
โครงการ เกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2523  
โดยพระราชทานเงิน สิ่งของ วัสดุอุปกรณ์การเกษตร พันธุ์พืชต่าง ๆ ให้ดำเนินการจนเป็น  
ผลก่อน แล้วจึงทรงกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขยายโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันใน  
โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนทั่วประเทศ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2524 เป็นต้นมา

โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ  
สยามบรมราชกุมารี เป็นโครงการที่มุ่งเน้นให้ครู ผู้ปกครอง และนักเรียน ได้ร่วมกันทำ  
การเกษตรในโรงเรียนประถมศึกษา แล้วนำผลผลิตที่นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติมาประกอบเป็น  
อาหารกลางวันให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการครบถ้วน โดย  
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาพระราชทานเงิน สิ่งของ  
พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ วัสดุอุปกรณ์การเกษตรและอุปกรณ์การประกอบอาหารให้แก่โรงเรียน พร้อมกับ  
พระราชทานข้อแนะนำความรู้ด้านการเกษตรแผนใหม่ให้แก่ครูและนักเรียนด้วยพระองค์เอง  
ซึ่งการดำเนินงานตามโครงการนี้นอกจากจะช่วยแก้ปัญหาทางโภชนาการและการขาดแคลน  
อาหารกลางวัน ในโรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ในท้องถิ่นทุรกันดารแล้ว ยังทำให้นักเรียนได้รับความ  
รู้ด้านการเกษตรแผนใหม่ เป็นการฝึกให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้การใช้เครื่องมือการ  
เกษตร วิธีการเพาะปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ ทำให้นักเรียนมีนิสัยรักการทำงาน และ  
สามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพได้ต่อไป โดยมีวัตถุประสงค์ของโครงการดังนี้

1. เพื่อแก้ไขปัญหาคารขาดแคลนอาหารกลางวันในโรงเรียน และการขาดแคลน  
อาหารในชนบท

2. เพื่อให้นักเรียนได้มีความรู้ทางด้านกาาร เกษตรแผนใหม่
3. เพื่อให้นักเรียนได้มีความรู้ทางโภชนาการ การถนอมอาหาร และแปรรูปอาหาร
4. เพื่อปลูกฝังนิสัยการช่วยเหลือตนเอง ช่วยเหลือผู้อื่นและขยันหมั่นเพียรแก่นักเรียนและผู้ปกครอง
5. เพื่อให้โรงเรียนเป็นแหล่งวิทยาการด้านกาาร เกษตรของหมู่บ้าน  
(ฝ่ายพัฒนาและส่งเสริม สวนจิตรลดา, 2532)

#### หลักการดำเนินงานโครงการ เกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

การดำเนินงานตามโครงการ เกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ในขั้นแรกจะต้องให้ความรู้และฝึกอบรมด้านกาาร เกษตรแก่ครูก่อน แล้วนำไปประชุมที่แจ่งทำความเข้าใจกับผู้ปกครองนักเรียน และจัดตั้งคณะกรรมการศึกษาเพื่อสนับสนุนโครงการ ตลอดจนนำความรู้ไปถ่ายทอดแก่นักเรียน ฝึกให้เด็กนักเรียนทำแปลงผัก ปลูกผักที่สามารถเพาะปลูกได้ในพื้นที่ ส่วนใหญ่จะเป็นผักสวนครัว เช่น ผักกาดขาว คะน้า กะหล่ำปลี มะละกอ ฯลฯ เมื่อใดได้ขนาดจะได้นำไปประกอบอาหารรับประทาน เด็กนักเรียนจะช่วยกันทำการเพาะปลูก รดน้ำ หรวนดิน และทะนุบำรุงรักษา การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ ทยายาม แสวงหาจากสิ่งที่เหลือใช้ที่สามารถหาได้ในพื้นที่ เช่น นำกระป๋องนมมาดัดแปลงทำเป็นที่รดน้ำ เป็นต้น การเพาะปลูกนั้นครูจะต้องคำนวณว่า นักเรียนมีจำนวนเท่าใด ทั้งนี้จะได้นำไปประกอบอาหารได้เพียงพอ ไม่ให้มากเกินไปหรือไม่เพียงพอกับความต้องการ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528)

กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน (2534) ได้จัดทำขั้นตอนการดำเนินงานโครงการ เกษตรเพื่ออาหารกลางวันไว้ดังนี้

1. ฝึกอบรมครูในโรงเรียน โดยวิทยากรจากสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ครูที่รับผิดชอบโครงการได้มีความรู้ เพื่ดำเนินงานโครงการได้
2. ส่งเสริมกาาร เกษตร วางแผนผลิตอาหารในโรงเรียน โดยให้นักเรียนช่วยกันดูแลรักษา ควบคุมโดยครู และขอความร่วมมือจากผู้ปกครอง
3. ส่งเสริมการทำอาหารกลางวันในโรงเรียน ดำเนินการโดย

3.1 ประชุมผู้ปกครอง แบ่งกลุ่มเด็ก ๆ ทำอาหารกลางวันส่งโรงเรียน  
ผลึก เปลี่ยนหมุนเวียนกันไป

3.2 อาสาสมัครแรงงานผู้ปกครอง มาทำอาหารกลางวันโรงเรียน

4. ส่งเสริมการบริโภค ให้ความรู้การทำอาหารพื้นเมืองอย่างง่าย แต่มีคุณค่า  
เพียงพอกับกลุ่มผู้ปกครอง นักเรียนและประชาชนทั่วไป

สำนักงานสวนจิตรลดา (2534) ได้พัฒนาแนวทางการดำเนินงานโครงการเกษตร  
เพื่ออาหารกลางวัน ไว้ดังนี้

1. การจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน กรรมการจะประกอบด้วยกรรมการ  
ดำเนินงานกลาง และกรรมการที่ปรึกษา โดยในแต่ละภาคของประเทศ จะมีผู้ประสานงาน  
โครงการ และในแต่ละภาคจะมีกรรมการดำเนินงานและกรรมการที่ปรึกษาของตนเอง  
ผู้ประสานงานของแต่ละภาค เป็นกรรมการกลางโดยตำแหน่ง

2. คณะกรรมการประจำภาค จะดำเนินการในภาคของตนดังนี้

2.1 ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.2 การสำรวจจำนวนโรงเรียน เพื่อให้ทราบสภาพทั่วไปของโรงเรียน  
จำนวน นักเรียน และข้อมูลอื่น ๆ ที่จะใช้วางแผนงาน ซึ่งจะมีในแบบสอบถาม

2.3 ประสานงานกรรมการดำเนินงานกลางกับโรงเรียน เพื่อให้เริ่ม  
ดำเนินการโดยการกระตุ้น แนะนำ สนับสนุนให้มีการดำเนินงานในแต่ละท้องถิ่น

2.4 การติดตามและประเมินผล ซึ่งจะทำการออกแบบสอบถาม เพื่อ  
ติดตามผลและประเมินผล และการประเมินผลโดยการวัดสวนสูง ซึ่งนำหนักนักเรียนในแต่ละ  
โรงเรียนด้วย

2.5 การรับบริจาค เพื่อใช้เป็นทุนในการดำเนินงานในแต่ละภาคสามารถ  
รับบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธา โดยเสด็จพระราชกุศล เพื่อใช้ในโครงการ ทั้งนี้ต้อง  
ควรมีบัญชีรายการให้ทรงทราบตลอดเวลา

3. การดำเนินงานของกรรมการ

3.1 จัดเตรียมเอกสารแนะนำการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ตารางการปลูกพืชใน  
ฤดูต่าง ๆ การประกอบอาหาร การถนอมอาหาร คุณประโยชน์ของอาหารต่อร่างกาย ฯลฯ

3.2 จัดเตรียมเมล็ดพันธุ์ ดันพันธุ์พืชที่มีประโยชน์ ปลูกง่าย คนทั่วไปชอบ  
รับประทานเพื่อเผยแพร่ส่งเสริมให้ปลูก

3.3 ทำการฝึกอบรมผู้ที่เกี่ยวข้อง ให้ความรู้ด้านการเกษตร การถนอมอาหาร  
และหลักโภชนาการ

3.4 ประชาสัมพันธ์กิจกรรมโครงการ เพื่อจะได้เป็นที่ทราบกันทั่วไป และ  
จะได้มีการขยายการค้าเนินงานออกไปอย่างทั่วถึง

3.5 ติดตามและประเมินผล เพื่อให้ทราบปัญหาและอุปสรรค และจะได้หา  
วิธีแก้ไข เพื่อจะได้ทราบผลการดำเนินงานของโครงการ

#### แนวทางการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

สำนักงานสวนจิตรลดา (2534) ได้เสนอแนวทางการดำเนินงานโครงการเกษตร  
เพื่ออาหารกลางวัน สำหรับโรงเรียนในโครงการไว้ดังนี้คือ

1. การวางแผนผังของโรงเรียน ควรมีแผนผังของโรงเรียนกำหนดสถานที่ต่าง ๆ  
ของโรงเรียน เช่น อาคาร แปลงผัก สวนผลไม้ บ่อปลา เป็นต้น
2. การวางแผนการปลูกพืช มีการวางแผนว่าจะปลูกพืชชนิดใด จำนวนเท่าไร  
เมื่อไร เพื่อจะให้มีความผลิตเก็บไปทำอาหารได้ทุกวัน ในปริมาณที่เพียงพอ
3. การปลูกไม้ผล ควรมีการปลูกไม้ผลบนที่ว่าง และตามสองข้างถนน ไม้ผล  
เมื่อโตแล้วไม่ต้องดูแลรักษามาก นอกจากจะได้ผลแล้วยังได้ร่มเงาด้วย
4. เมล็ดพันธุ์ โครงการจะจัดส่งเมล็ดพันธุ์ให้โรงเรียนปีละ 2 ครั้ง คือ ดัน  
ปีการศึกษาและกลางปีการศึกษา ในปริมาณที่มากพอ และสามารถแบ่งให้ชาวบ้านได้ถ้าเหลือ  
พืชบางชนิดอาจจะเก็บ เมล็ดพันธุ์ได้เองหรือหาในท้องถิ่นได้
5. การเลี้ยงไก่พื้นเมือง โรงเรียนจะได้รับการสนับสนุนไก่พื้นเมืองพระราชทาน และ  
เงินพระราชทาน ค่าอาหารไก่ในระยะเริ่มต้น ควรปลูกพืชอาหารสัตว์ไว้เป็นอาหารในระยะ  
ต่อไป เมื่อไก่เพิ่มจำนวนมากขึ้น ควรจัดทำโรงเรียนไก่และฉีควักขึ้นป้องกันโรคต่าง ๆ ตาม  
ระยะเวลาด้วย
6. การประกอบอาหาร โดยใช้ผลผลิตพืชผักและโปรตีนที่ผลิตเอง ควรคำนึงถึง  
อาหารที่เป็นประโยชน์ ท่าง่าย ให้มีปริมาณมากพอ

7. อาหารประเภทถั่ว ถั่วเป็นอาหารโปรตีนราคาถูก สามารถผลิตได้ในท้องถิ่น เด็กไทยส่วนใหญ่ได้รับสารอาหารโปรตีนน้อย ควรเสริมเด็กด้วยถั่ว เช่น ถั่วเหลือง ถั่วแดง ถั่วเขียว

8. ฝูหมัก ฝูคอก สามารถทำได้เองและหาได้ในท้องถิ่น ควรมีการสนับสนุนให้มีการใช้ให้เป็นประโยชน์

9. เครื่องมือการเกษตร ควรมีที่เก็บและเก็บให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ดูแลความสะอาด มีการซ่อมบำรุงเมื่อชำรุด เครื่องมือบางอย่างสามารถหาได้ในท้องถิ่น

10. การชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูง โครงการได้แจกเครื่องชั่งน้ำหนักเด็กให้ทุกโรงเรียน เพื่อทราบสภาวะการเจริญเติบโตของนักเรียน

11. บัญชีการใช้จ่ายเงินพระราชทาน และเงินงบประมาณต่าง ๆ โรงเรียน ควรทำบัญชีรับจ่ายให้เรียบร้อย

12. บันทึกการปฏิบัติงาน ควรบันทึกการดำเนินงานทุกขั้นตอน ตลอดจนปัญหาอุปสรรคและความสำเร็จทั้งทางด้านการเกษตรและการประกอบอาหาร เพื่อจะได้ข้อมูลในการวางแผนงานต่อไป

13. การประสานความร่วมมือ การประสานความร่วมมือด้วยดีจะทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จด้วยดี ควรจะเข้าไปประสานกับหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง และคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้ปกครอง เป็นต้น

การจัดกิจกรรมการเกษตร เพื่อสนับสนุนโครงการอาหารกลางวัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530) ได้ยกตัวอย่างการจัดกิจกรรมการเกษตร เพื่อสนับสนุนโครงการอาหารกลางวันไว้ดังนี้

#### 1. การเพาะปลูก

1.1 โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนปลูกพืชผักสวนครัว โดยให้สัมพันธ์กับกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ อาจเป็นการปลูกที่โรงเรียนหรือที่บ้าน ผลผลิตที่ได้นำมาสนับสนุนโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน พืชผักสวนครัวที่ปลูก เช่น สัถกาดขาว กะหล่ำปลี ถั่ว กระน้ำ เป็นต้น

1.2 การปลูกไม้ผล สำหรับโรงเรียนที่มีเนื้อที่เพียงพอหรืออาจปลูกไว้ริมสนามหรือริมทางเดิน เช่น มะม่วง มะพร้าว ส้ม กล้วย มะละกอ ฯลฯ

1.3 การปลูกข้าว เหมาะสำหรับโรงเรียนที่มีพื้นที่จำนวนมาก และมีน้ำเพียงพอ

1.4 การเพาะเห็ด เช่น เห็ดฟาง เห็ดหูหนู นอกจากนี้อาจมีการเพาะถั่วงอก

2. การเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ กระบือ เป็ด ไก่ สุกร ฯลฯ ถ้าโรงเรียนใดไม่มีที่สำหรับเลี้ยงสัตว์พอ อาจแก้ปัญหาได้โดยแจกพันธุ์สัตว์ให้นักเรียนนำไปเลี้ยงที่บ้าน และครูแนะนำวิธีการต่าง ๆ ให้และติดตามผลเป็นระยะ

การจัดกิจกรรมการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย โดยเฉพาะโรงเรียนกับชุมชน การจัดในแต่ละโรงเรียนอาจจะไม่เหมือนกัน ซึ่งจะขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศของโรงเรียน ทรัพยากร และบุคลากร แต่หลักสำคัญคือในการจัดกิจกรรมการเกษตรแต่ละอย่างควรมีการเขียนโครงการหรือมีการวางแผนไว้ในแต่ละขั้นตอน เพื่อที่จะสามารถทำให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยดี มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลไปยังโครงการอาหารกลางวันของนักเรียน อันเป็นหัวใจสำคัญของโครงการ งบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

โรงเรียนประถมศึกษาที่ปฏิบัติงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริ จะได้รับพระราชทาน เงิน พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ วัสดุอุปกรณ์การเกษตร และ วัสดุอุปกรณ์การประกอบอาหารกลางวันจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (ฝ่ายพัฒนาและส่งเสริม สอนจิตรลดา, 2532) นอกจากนี้โรงเรียนยังได้รับเงินงบประมาณ และเงินช่วยเหลือจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินงานเกษตรและการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียน ดังนี้คือ เงินอุดหนุนจากรัฐบาล เงินอุดหนุนจากองค์กรต่าง ๆ เงินอุดหนุนจากผู้บริจาค และเงินจากผู้ปกครองนักเรียน ในการดำเนินงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ดำเนินการจะต้องวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการทำบัญชีไว้ เพื่อการลงรายรับรายจ่ายประจำวันโดยทำแบบสมุดรายวัน เมื่อสิ้นงวดการบัญชี ผู้รับผิดชอบโครงการจะทำหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง (ทวีฤกษ์สำราญ, 2520)

### หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริ ได้แก่ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมการฝึกหัดครู กรมอาชีวศึกษา ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือและวางแผนการดำเนินงานในด้าน การจัดเตรียมพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ จัดหาวัสดุอุปกรณ์ ให้ความรู้ในการดำเนินงาน จัดหาวิทยากรอบรมครูในโรงเรียนทุกภาคเรียน นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานที่ร่วมประสานการดำเนินงานให้การสนับสนุนแก่โรงเรียนในโครงการในด้านอื่น ๆ อีก เช่น กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ให้ความช่วยเหลือในเรื่องการตรวจรักษา ดูแลสุขภาพอนามัยนักเรียน สำนักงานการชลประทานในพื้นที่ ช่วยดูแลในเรื่องแหล่งน้ำที่ใช้ทำการเกษตร สถาบันการศึกษาและโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จังหวัดนครนายก ร่วมดำเนินการประสานงานให้ความช่วยเหลือโรงเรียนอีกทางหนึ่งด้วย ทั้งนี้อยู่ภายใต้การอำนวยการ ติดตามและประเมินผล การดำเนินงาน จากฝ่ายพัฒนาและส่งเสริม สวนจิตรลดา สำนักพระราชวัง

### ประโยชน์ของการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

การดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริ ในโรงเรียนประถมศึกษา เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อจัดเตรียมผลผลิตทางเกษตรที่ได้จากพืชและสัตว์ ซึ่งเป็นผลจากการฝึกปฏิบัติงานเกษตรของนักเรียน เพื่อนำมาใช้ประกอบเป็นอาหารกลางวันให้นักเรียนรับประทาน อันเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนโดยตรง เป็นผลดีแก่ผู้ปกครองนักเรียน เป็นตัวอย่างในด้านการจัดอาหารตามหลักโภชนาการที่ดี และเพื่อให้โรงเรียนเป็นแหล่งวิทยาการความรู้ด้านการเกษตรแก่ชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วีระชัย ศรีเมือง (2532) เรื่อง "การประเมินผลโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดสุรินทร์" พบว่า โรงเรียนสามารถบูรณาการโครงการอาหารกลางวันกับกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 ซึ่งมีกลุ่มทำงานและพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลาง นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันที่มีคุณค่าและปริมาณเพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย โรงเรียนได้ช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนอาหารกลางวัน สร้างมนุษยสัมพันธ์ในการรับประทานอาหารให้นักเรียน เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโภชนาการศึกษแก่ชุมชน และ

ได้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงการอาหารกลางวัน นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยสังคมได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม คือ เมื่อนักเรียนมีความสามารถในการผลิตผลงานจากการเกษตร และนำมาประกอบอาหารรับประทานอย่างถูกต้องตามหลักโภชนาการ ก็จะเจริญเติบโต เป็นผู้ใหญ่ที่แข็งแรงมีพละทานามัยสมบูรณ์ มีสติปัญญาดี สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เศรษฐกิจของครอบครัว และประเทศชาติเจริญก้าวหน้าตามไปด้วย

จากการประเมินโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริของ UNBRO (อ้างถึงใน พิสิษฐ์ ศศิผลิน, 2534) ซึ่งเป็นองค์การของหน่วยงานสหประชาชาติที่มีบทบาทช่วยเหลือทางด้านชายแดน พบว่า การดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ช่วยให้นักเรียนโรงเรียนในโครงการมีพละทานามัยดีขึ้น นักเรียนได้รับความรู้ในเรื่องการเกษตรแผนใหม่ และการรักษาสุขภาพอนามัย ตลอดจนทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนมากขึ้น

ทวี ฤกษ์สำราญ (2520) วิณะ วีระไวทยะ (2524) ศวัน ชาวหนู (2524) และมูลนิธิช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนในพระบรมราชูปถัมภ์ (2526) มีความเห็นตรงกันในเรื่องประโยชน์ของการฝึกให้นักเรียนทำกิจกรรมการเกษตรในโรงเรียนดังนี้ คือ เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้รู้จักและเห็นประโยชน์คุณค่าจากการทำการเกษตร ทำให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการครบถ้วนตามที่ร่างกายต้องการ ฝึกการร่วมมือประสานการทำงานของนักเรียน เป็นประโยชน์ด้านการศึกษา นักเรียนจะได้รับประสบการณ์ในการฝึกทำกิจกรรมการเกษตร การทำอาหาร ฝึกนิสัยการบริโภคที่ดี ประหยัดค่าใช้จ่ายของผู้ปกครอง และเพื่อให้นักเรียนได้นำความรู้ที่ได้รับไปเผยแพร่แก่ทางบ้าน และชุมชนต่อไป

**คุณยวทยาทรพยากร**  
**จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

ในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริ ในโรงเรียนประถมศึกษา ให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์โดยให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติทำกิจกรรมการเกษตร และได้ผลผลิตมาประกอบอาหารกลางวัน เพื่อให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ อันเป็นหัวใจสำคัญของโครงการ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการเผยแพร่ความรู้ทางด้านการเกษตร และด้านโภชนาการอีกด้วยนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน



โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ในโรงเรียนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาถึง ปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอันจะส่งผลทำให้การดำเนินงานไม่บรรลุวัตถุประสงค์ ดังกล่าว ทั้งผลงานการวิจัยหลาย เรื่องที่ได้ศึกษาถึงผลการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและ อุปสรรค ในการดำเนินงานด้านอาหารกลางวันและการเกษตรของโรงเรียนประถมศึกษา ได้แก่

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2526) ศึกษาวิจัย เรื่อง "การ ประเมินโครงการอาหารกลางวัน พ.ศ.2525" พบว่า โรงเรียนที่จัดทำโครงการเกษตรสนับสนุน การทำอาหารกลางวันได้ตลอดปี มีเพียงร้อยละ 25 เท่านั้น และช่วยได้บางฤดู ร้อยละ 34 ปัญหาในการดำเนินโครงการ คือ อาหารดีราคาถูกแพงมาก บุคลากรไม่เพียงพอโดยเฉพาะขาด ครูทางด้านสหกรณ์และการ เกษตร ผู้ปกครองยากจนไม่มีเงินให้บุตรหลานมาซื้ออาหาร และ ไม่ให้ความร่วมมือเพราะไม่เห็นประโยชน์ของโครงการคิดว่าทำให้เด็กเสียเวลา

เพ็ญศรี ลักษณะงาม (2527) ศึกษาวิจัย เรื่อง "ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ประถมศึกษาที่มีต่อการจัดโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนในเขตการศึกษา 5" ผลการ วิจัยพบว่า โรงเรียนขนาดเล็กจัดครูและนักเรียนเป็นเวรทำอาหาร และส่วนมากจัดทำอาหาร งานเดียว ผู้ปกครองให้ความร่วมมือในระดับปานกลาง มีปัญหาการดำเนินงานในเรื่อง ความ ล้ำช้าของงบประมาณ ครูขาดความรู้และประสบการณ์ บุคลากรน้อยไม่เพียงพอ วัสดุอุปกรณ์ และผลผลิตทางการเกษตรที่นำมาใช้ประกอบอาหารกลางวันไม่เพียงพอ

วิภาวี เกียรติศิริ (2528) ศึกษาวิจัย เรื่อง "ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูเกี่ยวกับ โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาเขตพื้นที่ชนบทยากจน จังหวัดอุทัยธานี" พบว่า โรงเรียนร้อยละ 39.04 จัดบริการอาหารกลางวันโดยครูและนักเรียนเป็นผู้จัดและประกอบ อาหาร ส่วนใหญ่จัดบริการทุกวันที่ไม่เปิดเรียนโดยจัดแบบอาหารจานเดียว และมีคณะกรรมการ อาหารกลางวันของโรงเรียนรับผิดชอบ โรงเรียนร้อยละ 60.96 ไม่ได้จัดบริการอาหาร กลางวัน เพราะขาดครูและงบประมาณ จึงให้นักเรียนนำอาหารมารับประทานที่โรงเรียนและ บางส่วนกลับไปรับประทานอาหารกลางวันที่บ้าน มีโรงเรียนเพียงร้อยละ 36.20 ที่จัดอาหาร เสริมประเภทนมทั่ว เหลืองให้นักเรียนรับประทาน

พรทิพย์ ชัยชนะ (2529) ศึกษาวิจัยเรื่อง "การจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาบนเกาะชายฝั่งทะเลตะวันออก" พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ขาดโรงอาหารและโรงครัว ครู นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมอาหารกลางวัน มีการบูรณาการเนื้อหาวิชาบางกลุ่มประสบการณ์ของหลักสูตร โรงเรียนส่วนมากจัดทำอาหารจานเดียว และให้นักเรียนนำข้าวจากบ้านมารับประทานร่วมกัน โรงเรียนประสบปัญหาด้านการเกษตร การคมนาคม การเรียนการสอน การเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน สถานที่และอุปกรณ์ และปัญหาความร่วมมือของบุคลากรในระดับปานกลาง

นवलสมร ชมะสุนทร (2531) ศึกษาวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับสภาพและปัญหาในการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11" พบว่า โรงเรียนส่วนมากมีพื้นที่ทำการเกษตร แต่ไม่มีโรงครัวและโรงอาหารโดยเฉพาะ มีการจัดอาหารเสริมประเภทนมถั่วเหลืองทุกวันที่เปิดเรียน ร้อยละ 64.56 และส่วนมากได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองและชุมชนในระดับปานกลาง ส่วนความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับไม่สม่ำเสมอ การจัดอาหารกลางวันช่วยให้นักเรียนยากจนได้มีอาหารกลางวันรับประทาน โรงเรียนมีปัญหาด้านการจัดดำเนินงาน บุคลากร งบประมาณค่าใช้จ่าย และวัสดุอุปกรณ์อาคารสถานที่ ในระดับกลาง

จากการดำเนินงานที่ผ่านมา สรุปปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานด้านการเกษตรของโรงเรียนได้ดังนี้

1. ปัญหาด้านบุคลากร โรงเรียนส่วนใหญ่ขาดครูในการดำเนินงาน เนื่องจากขาดครูที่มีความรู้ทางการเกษตร ครูขาดทักษะและประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ขาดเจตคติที่ดีต่อการสอน ขาดการวางแผนการสอน ครูส่วนใหญ่มักสอนไปอย่างไม่มีจุดหมาย และยังขาดเทคนิคในการสอนที่จะส่งเสริมการคิด กระทำ การแก้ปัญหา ตลอดจนการเลือกใช้สื่อการเรียนที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความสนใจ และสภาพชุมชน โรงเรียนไม่ให้ความสำคัญการเรียนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเท่าที่ควร
2. ปัญหาด้านสถานที่ดำเนินการ พื้นที่ทำการเกษตรของโรงเรียนบางโรงเรียนมีไม่เพียงพอ และบางโรงเรียนไม่ได้ใช้เนื้อที่ให้ เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ สภาพดินไม่อำนวย

ต่อการทำการเกษตร เนื่องจากดินเปรี้ยว ดินเค็ม ทำให้การปลูกพืชผักสวนครัวไม่ได้ผลผลิตเท่าที่ควร

3. ปัญหาค่าน้ำประปา หมายความว่าแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตรของโรงเรียน ใช้น้ำจากสระหรือบ่อน้ำและคลอง ซึ่งขาดแคลนน้ำในบางฤดูกาล

4. ปัญหาด้านผลผลิตทางการเกษตรของโรงเรียนที่ไม่เพียงพอที่จะใช้ประกอบเป็นอาหารกลางวันให้นักเรียนได้รับประทานอย่างต่อเนื่อง

5. ปัญหาด้านงบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ที่ได้รับไม่เพียงพอ

นอกจากนี้จากการประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริ ของ UNBRO (อ้างถึงใน พิธิษฐาน ศศิสมลิน, 2534) พบว่าในด้านการให้ความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในระดับท้องถิ่นยังมีน้อยมาก ขาดการประสานงานที่ดี จำเป็นต้องประสานสัมพันธ์ให้มากกว่านี้ และยังขาดการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงาน และจากพระราชดำรัสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสรุปปัญหาไว้ว่า ปัญหาเกี่ยวกับโรงเรียนที่สำคัญได้แก่ เรื่องขนาดของโรงเรียน พื้นที่และแหล่งน้ำสำหรับทำการเกษตร และความพร้อมของบุคลากร โรงเรียนที่มีปัญหาส่วนใหญ่จะเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ตั้งอยู่ในท้องถิ่นชนบท ยากจน พื้นที่ทำการเกษตรมีไม่มากนักและ/หรืออาจไม่สมบูรณ์เพาะปลูกได้ไม่ดี สภาพแหล่งน้ำ ขาดแคลนในโรงเรียนมีน้อยทั้งครูและนักเรียน ทำให้การดำเนินงานเป็นไปได้อย่างพอสมควร ปัญหาดังกล่าวจะต้องร่วมมือกันหลายฝ่ายในการแก้ไข เป็นต้นว่า การสร้างแหล่งน้ำ การปรับปรุงพื้นที่ในโรงเรียน การทำปุ๋ยและภาชนะใช้ปุ๋ย หรือการขอยืมพื้นที่ทำการเกษตรจากชุมชน ผู้ปกครองนักเรียนหรือที่สาธารณะ เป็นต้น (พระราชดำรัสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2530)

จากข้อมูลทั้งหมด จะเห็นว่าการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ยังมีปัญหาและอุปสรรคหลายด้าน เช่น ความร่วมมือระหว่างผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้ปกครองนักเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การขาดงบประมาณสนับสนุน และฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ปกครองไม่ดี ตลอดจนขาดความพร้อมในด้านของบุคลากร เงินทุน สถานที่ อุปกรณ์ สิ่ง

อำนวยความสะดวก และความร่วมมือของชุมชนที่จะร่วมดำเนินงาน การเกษตรและการประกอบอาหารกลางวันในโรงเรียน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคที่จะทำให้โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ไม่บรรลุเป้าหมาย ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียน ครู และบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน จึงต้องเห็นความสำคัญของโครงการและร่วมมือกันอย่างจริงจังในการดำเนินงานด้านการเกษตรของโรงเรียน ซึ่งจะส่งผลต่อการจัดโครงการอาหารกลางวันของนักเรียน อันเป็นหัวใจสำคัญของโครงการ เป็นประโยชน์แก่นักเรียนโดยตรง เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชนหรือบุคคลทั่วไป นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยสังคมได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้เศรษฐกิจของครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติดีขึ้น



ศูนย์วิทยทรัพยากร  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย